

наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 33 (1340) 16 ЖНІЎНЯ 2017 г.

Святлана Алексіевіч: Беларускай нацыянальной ідэяй можа быць толькі пабудова нацыянальной дзяржавы з нацыянальной мовай

12 і 13 жніўня лаўрэат Нобелеўскай прэміі па літаратуре Святлана Алексіевіч наўедвала Гомельшчыну. Першая сустрэча на зямлі, дзе праішло юнацтва пісьменніцы, адбылася ў Гомельскім грамадска-палітычным цэнтры і была арганізавана, акрамя гэтага цэнтра, яшчэ і намаганнямі абласных філіяў Беларускай асацыяцыі журналістаў і Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Святлану Алексіевіч у Гомелі чакалі. Яе сюды запрашалі яшчэ да вядомай цырымоñii ў Швейцарыі. Але сустрэча адбылася толькі цяпер. Прычым, гэта першая паездка нобелеўскай лаўрэаткі ў рэгіён Беларусі. Арганізаторы спрабавалі зладзіць сустрэчу ў абласной бібліятэцы, але кірауніцтва ўстановы адмовілася прымаць у сваіх сценах упадальніцу Ноўбеля, таму імпрэза прайшла ў дастатковы сцінутым фармате.

У памяшканні, дзе адбывалася сустрэча, змясціся не ўсе, шмат людзей назіралі відзатрансляцыю ў двары грамадска-палітычнага цэнтра і толькі потым мелі магчымасць падышыці да пісьменніцы. На сустрэчы са Святланай Алексіевіч былі не толькі жыхары абласнога цэнтра, але і людзі з Веткі, Рэчыцы, Калінкавіч, Малышы і Менска.

Пачаў сустрэчу палітык Уладзімір Кацора. Ён папікавіўся меркаваннем Святланы Алексіевіч наконт таго, ці праўдзівымі былі яе рэспандэнты ў кнігах, якія выйшлі з пад піра пісьменніцы ў савецкія гады і ў першыя гады пасля

зникнення СССР, і што змяніла б аўтарка ў тых кнігах з вышыні сённяшняга часу.

Пісьменніца асабліва адзначыла, што дакумент - гэта жывая реч, якая змяняецца разам з чалавекам, з часам.

Паэта Ларыса Раманава папікавілася, як Святлана Алексіевіч здолела прапусціць праз сібе столькі жудаснай інфармацыі, ствараючы свае кнігі. Нобелеўская лаўрэатка звязрнула ўвагу на тое, што яна ўбачыла ў анкалагічнай лякарні ў Бараўлянах, дзе лекарам даводзіцца бачыць смерці дзяцей, гаварыць бацькам, што шанцаў няма.

Ларыса Раманава падарыла Святлане Алексіевіч ручнік, які быў вытканны ў Ветцы: "Гэта ад усіх людзей, хто любіць нашу Беларусь".

Журналістка Юлія Сівец запыталася пра магчымасць пайтарэння Данбаса на памежжы, якім з'яўляецца Гомельшчына.

- Усё можа быць. Побач з намі такі непрадказальны

а рэжысёр Камакура кажа: "Якога д'ябла вы лезеце то ва Украіну, то ў Чачню, то яшчэ некуды?" І вы ведаце, гэты мужык устаў, паслаў нас усіх матам і пакінуў нас у тайзе. І гэта тая імперскасць, якая не недзе ў Путіна ці ў каго, а вось - вось яна!

Пра сваё стаўленне да будаўніцтва АЭС у Беларусі Алексіевіч адказала разка адмоўна, узгадаўшы і намеры ўлады выкарыстоўваць землі, паяцярпельня пасля чарнобыльскай аварыі.

Пра пошук беларусамі нацыянальнай ідэі спыталася ў Святланы Алексіевіч журналістка Марыя Шыманоўская.

- Гэта вечная тэма. Пры Ельцыне расійцы шукалі нацыянальную ідэю. Цяпер яны яе знайшли - мілітарызация. У Расіі любое расчараванне за канчваецца вяртаннем да мілітарысцкага шляху, - адзначыла нобелеўская лаўрэатка. - А ў нас нацыянальной ідэяй можа быць толькі пабудова сваёй нацыянальной дзяржавы, дзе была б наша нацыянальная мова. Я пэўны час меркавала, што ўлада пасля Крыма перахопіць у апазыцыі гэту нацыянальную ідэю. Не можа быць нейкай паветранай нацыянальной ідэі. Для нас - беларусаў - яна вельмі канкрэтная. У нас няма сваёй дзяржавы, бо мовы няма, школы не на беларускай размаўляюць, у беларускай літаратуре мізэрныя наклады. Гэта вельмі сур'ёзная проблема.

Напрыканцы сустрэчы са Святланай Алексіевіч у двары грамадска-палітычнага цэнтра адбыўся невялікі канцэрт гомельскіх бардаў Вальжыны Цярэшчанкі і Андруся Мельнікава, які вёз нас на аўтобусе быў такі рады, што змога зарабіць, бо там работы няма. І ўвечары мы селі паесці,

Андрусь Гаёвы,
фота Ірыны Паляковай.

Украінскія студэнты Ўсходненеўрапейскага ўніверсітэта пачнуць вывучаць беларускую мову

Студэнты Ўсходненеўрапейскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Лесі Украінкі ў горадзе Луцк з новага навучальнага года пачнуць вывучаць беларускую мову.

Як паведаміў на сваій старонцы ў Фэйсбуку дэкан факультэта філалогіі і журналистыкі гэтай ВНУ Юры Громік, беларускую мову ўводзяць у праграму на спецыяльнасці "Філалогія (украінская мова і літаратура)" на падпрадкаваным яму факультэце.

Вывучаць мову суседніх дзяржаваў будуть студэнты 1 курса, якія займаюцца па згаданай спецыяльнасці.

Паводле дэкана, весці заняткі з украінскімі навучэнцамі будзе выкладчык, каман-

дзіраваны з Берасцейскага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Сёлета ў ліпені падчас сустрэчы ў Кіеве презідэнты

Пятро Парашэнка і Аляксандр Лукашэнка дамовіліся

правывучэнне на парытэтнай аснове беларускай мовы ва Украіне і ўкраінскай у Беларусі.

Радыё Свабода.
На здымку: Луцк.

Біблія для ўсёй сям'і

Беларусы ў часы Адраджэння не адставалі ад Захадняй Еўропы. Пра гэта нагадалі менскія пратэстанцкія цэркви, якія зладзілі свята "Біблія для ўсёй сям'і" ў гонар 500-годдзя айчыннага кнігадруку. Гаворыць Арцём Бабоўнікаў:

- Я ў вобразе Францішка Скарыны. Хадзілі мы ў старожытных строіх па вуліцах горада - заходзілі ў Траецкую прадмесце, праходзілі каля ратушы, віншавалі ўсіх мі-

накоў з гэтай нагоды, раздавалі буклеты. За вечар раздзялі паў-

тары тысячы. Рэакцыя людзей была вельмі станоўчая і пазі-

тыўная. Некаторыя ведалі, некаторыя не ведалі, то мы крыху распавядалі ім пра нашу гісторыю, пра нашу краіну, што значыць гэтае свята для нас зараз, нас сённяшніх, бо і сёння актуальная тыя проблемы, якія тады былі, мы так лічым.

Назаўтра, пасля касцюмаваных праходаў па цэнтры сталіцы, адбылося свята "Біблія для ўсёй сям'і", якое сабрала на падворку царквы "Благадаць" каля дзвюх сотняў чалавек.

Максім Каўняровіч,
Беларускае Радыё Рацыя.
Фота аўтара.

Да ведама сібровой ТБМ г. Менска.

24 жніўня ў 18.00 у сядзібе ТБМ (г. Менск, вул. Румянцева, 13) адбудзеца справа здачна-выбарчы сход сібровой Савецкай раённай арганізацыі ТБМ г. Менска.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703003 >

Нас аб'ядноўвае Скарэна

Аляксандр Суша, старшыня Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі па наўуковай работе і выдавецкай дзейнасці, які з'яўляецца аўтарам некалькіх манаграфій пра Францішка Скарэну, выдадзеных ў юбілейным годзе, узяў удзел у святкаваннях 2 жніўня ў Менску.

- Францыск Скарэна - знакавы чалавек для нашай культуры. Яго спадчына падаецца мне найбольш актуальнай. Яшчэ сто год таму беларусы зусім мала ведалі пра Скарэну, нягледзячы на яго заслугі. У некаторыя першыяд памяць пра яго адышла ад той зямлі, якой ён прысвячаў свае кнігі. Апошні сто год былі часам вяртання. Яго спадчына двухаб'емная.

Першая частка - гэта ўласна кніжная спадчына, якая з'яўляецца матэрыяльным уваблением генія і таленту Францыска Скарэны - пражскія і віленскія выданні. Упершыню быў зроблены глыбокі і поўны ўлік усіх захаваных у свеце асобнікаў кніг Францыска Скарэны і рукапісных копій яго арыгінальных выданняў. Сёння мы ведаем дакладную колькасць гэтых асобнікаў. Максімальная дэталізаваная методыка падліку (калі лічыць усе пражскія выданні, 23 выпускі): у свеце можна налічыць 519 асобнікаў такіх кніг. У большасці - гэта фрагменты кніг: палова альбо частка кнігі. Тым не менш, усе яны для нас важныя, каштоўныя і цікавыя. Паралельна з гэтым мы вядзём улік Скарэнаўскай спадчыны па ўсім свеце, апісваем кожную адвінку, аналізуем рукапісныя знакі на кнігах, пячаткі бібліятэк, кнігазбораў папярэдніх уладальнікаў. Праца будзе працягвацца.

Акрамя таго, ствараюцца лічбавыя копіі выданняў

Францыска Скарэны, лепш сказаць, паўнавартасная электронная бібліятэка яго выданняў з усяго свету. На Беларусі было толькі 10 кніг у Нацыянальнай бібліятэцы. І вось нядаўна адзін асобнік "Малой падарожнай кніжкі" з 18 частак быў набыты "Белгазпрамбанкам". Сёння мы спрабуем рабіць некаторыя заходы па вяртанні кніг Скарэны на Радзіму. Магчыма часовая экспанаванне гэтых кніг.

Другая частка, якая асацыята мне вельмі цікавая, - гэта образ асветніка, створаны ў нашай мянтальнасці. Верагодна, ён не задумваўся пра вялікую славу, але сёння Скарэна выконвае важную ролю для беларускага грамадства, не меншую, чым пры яго жыцці. Ён не з'яўляецца дзеячам мінулай эпохі, а існуе сёння паміж нас. Яго імя носіць праспекты, плошчы, набярэжныя, ён прысутнічае ў нашай мянтальнасці як сімвалічны персона. Ён луцьць нас з многімі гарадамі і краінамі - з Прагай, Падуяй, Венецияй. Ён з'яўляецца адным з сімвалуў, якім беларусы ганаравацца незалежна ад канфесійнай, палітычнай і этнічнай прыналежнасці. Ён не канфліктны і не выклікае супярэччання розных субкультур, ён нас яднае. Беларусы міраполіі і дыяспары, школьнікі, студэнты, прафесура, беларусамоўныя ці польскамоўныя людзі, - усе ведаюць, хто такі Скарэна. Мы можам толькі здагадацца пра яго заходжанне ў ўсіх населеных пунктаў. Мне пашчасціла наведаць некаторыя з іх.

- Якія падзеі, звязаныя са скарэнаўствам, чакаюць нас у бліжэйшы час?

- 14-15 верасня ў Нацыянальнай бібліятэцы будзе праходзіць Міжнародны кангрэс, прысвечаны 500-годдзю беларускага кнігадрукавання. 13

верасня мы адкрыем выставу, дзе будуць прадстаўлены выданні асветніка з розных краін. Мы пакажам еўропейскія першадрукі з Германіі, Францыі, Італіі, Чехіі. Мы прадманструем выдавецкія тэхналогіі розных часоў, зробім адкутаўныя і забаўляльныя прасторы, каб можна было займацца адкутаўнай і выхаваннем. Кангрэс будзе мець навуковыя і грамадскія мэты для філологаў, кнігаўдаўцоў, распавісціднікаў кніг. Абудуцца презентацыі, майстар-класы, арыентаваныя на шырокую аудиторыю.

Беларускім даследчыкам сёння не хапае сістэматычнай працы з архіўнымі крыніцамі за мяжой. Літоўцы, палякі, расіяне робяць даследчыя экспедыцыі, арганізуюць даследчыя цэнтры, як у Рыме, якія мэтава вывучаюць архіўныя зборы Ватыкана, беларусам гэта гэта не хавае. Выезды з'ўдзялоўца на месяц-два. Гэты кірунак нам яшчэ многа дасць. Нам вельмі важна ангажавацца ў скарэнаўства замежных даследчыкаў.

- Хто сёння ў свеце пільна вывучае спадчыну Скарэны?

- Дзесяцігоддзямі займаецца гэтым пытаннем Яўген Львовіч Неміроўскі ў Маскве, які яшчэ за савецкім часам вывучаў біяграфію Скарэны, Юрый Лабунцаў, супрацоўнік Расійскай Акадэміі навук, які напачатку 90-тых падрыхтаваў некалькі кніг пра Скарэну, Марыя Аляксееўна Ярмалаева з Цэнтра даследванняў кніжнай культуры Джаміля Рамазана.

У Чехіі плённа працуе Францішка Сокалава. Яе ўнёсак у развіццё скарэнаўства вельмі вялікі. Яна выпусціла шэрш публікацый, за што яе вызначылі ганаровымі прафесарамі Полацкага ўніверсітэта. Пётр Войт лічыцца адным з лепшых кніганаўцаў Еўропы. Ён зрабіў шмат яркіх публікацый, прысвечаных чэшскаму кнігадрукаванню. У нас у свой час зрабіла фурор кніга

Алега Лойкі "Францыск Скарэна або Сонца Маладзікова."

- Як першадрукар стаў важнай асобай менавіта ў Вашым жыцці?

- Як любы беларус, я меў магчымасць часта чуць імя Францыска Скарэны. У майі дзяцінстве адбыўся юбілей 1990 года, які шырока святкаваўся. Я жыў на праспекце Скарэны, у мене ў пашпарце і ў медычнай картцы быў пазначаны такі адрас. Гэта імя для мяне шмат значыла. Калі я вучыўся ў 2-м класе 190-й менскай школы, звычайна школьнікі ўступалі ў арганізацыю, якая называлася "Октябр'ята". Адбываліся пэўныя грамадскія зруші, і паўставала пытанне аб мэта-згоднасці далучэння да такой арганізацыі. Ва ўсёй нашай школе (а можа і ва ўсім Менску) адзін наш клас вырашыў, што мы не хочам быць "Октябр'ята". Аказаўся, што савецкае заканадаўства гэта да-звале. У выніку мы стварылі свою грамадскую арганізацыю і назвалісі "Скарэнічам", начапілі на сабе значкі з сонцам і паўмесяцам, і з вялікім гонарам гулялі па школе. У нас была свая цырымонія прыёму, і ўсе нам зайдросці.

Калі я прыйшоў у Нацыянальную бібліятэку пасля заканчэння ўніверсітэта культуры, я пачынаў працаўаць з аддзела рукапісаў і старадрукаваных выданняў (рэдкай кнігі), які захоўваў выданні Скарэны.

У Чехіі момант пераезду бібліятэкі ў новы будынак на маіх вачах будаваўся помнік Скарэну. Памятаю ўсе аbstавіны яго ўзвышэння. Я займаўся ў той час важнай і адказнай справай - арганізацыяй транспарціроўкі старадрукаваных выданняў.

Гутарыла
Эла Дзвінская,
фота аўтара:

1. Аляксандр Аляксандравіч Суша; 2. Асобнікі кніг Скарэны ў Нацыянальнай бібліятэцы.

Мужны сейбіт кніг і асветы

6 жніўня ў дольнай зале Чырвонага касцёла спадар Мікола Купава адкрыў выставу, прысвечаную 500-годдзю беларускага кнігадрукавання.

Мастацкую Скарэніну папоўнілі творы Алеся Мары, Віктора Крука, Алы Губарэвіч і іншых. Падуя, Кракаў, Вільня, Палацк адлюстраваны на карцінах, габеленах і ў ажурных узорах з паперы.

Распачына экспазіцыю малюнак Еўгена Куліка, зроблены ў мінулым стагоддзі. Маладога Франака Скарэніча ў Палацку прадстаўляе партрэт пэндзля Міколы Купавы. Карціны "Дыспут Скарэны з Парацэлісам" і "Пачатак" Алеся Мары перадаюць вобраз лекара і асветніка ў сталыя гады. Ала Губарэвіч прадставіла працы ў галіне ткацтва, габелена. На іх выткены знак першадрукара, выявы гародоў і мясцін, звязаных з яго працай. Ніна і Генадзь Сакаловы-Кубай вырабілі далікатныя вышынкі з асветнікам у манты і бярэце, і з вобразамі Марыянскага касцёла ў Кракаве. На адкрыцці вернісажу для гасцей выступіў музичны гурт "Балцкі субстрат".

Вялікая выставка Беларускага саюза мастакоў у Палацы мастацтваў на гэту тэму рыхтуеца на лістапад.

Э. Дзвінская, фота аўтара.

Нацбанк выпусціў манеты "Шлях Скарэны. Вільня"

Нацыянальны банк Рэспублікі Беларусь з 7 жніўня 2017 года выпусціў у абарачэнне памятныя манеты "Шлях Скарэны. Вільня" серыі "Шлях Скарэны", паведамляе прэс-служба ўстановы.

Срэбнную - наміналам 20 рублёў, вагой 33,62 г, дыяметрам 50,00 мм, пробай сплаву 925, тыражом 2 000 штук;

Медна-нікелевую - наміналам 1 рубель, вагой 19,50 г, дыяметрам 37,00 мм, тыражом 3 000 штук.

(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары.)

30. Альшэўскі (Дзяніс) - вытвор з фармантам -*скі* ад тапоніма *Альшэўка* і значэннем 'народзінець, жыхар названай мясцовасці, паселішча': *Альшэў(к)-скі*.

31. Амбрасавіч (Пётр) - вытвор з суфіксам бацькаймення -*авіч* ад антрапоніма *Амбрас* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Амбрасавіч*. ФП: *Амбражэй* (імя, з мовы грэкаў 'бессмртны, Боскі') - *Амбрас* (таго ж паходжання, стала асобным імем) - *Амбрас* (празванне, потым прозвішча) - *Амбрасавіч*. А таксама акцэнтаваная форма *Амбрасовіч* (гл.).

32. Амбрушкевіч (Юліяна) - вытвор з суфіксам бацькаймення -*евіч* ад антрапоніма *Амбрушка* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Амбрушкевіч*. ФП: *Амбрас* (імя, з мовы грэкаў *ambrosios* 'бессмртны') - *Амбрушка* ('нашчадак *Амброса*', фармант -*ушка*) - *Амбрушка* (празванне, потым прозвішча) - *Амбрушкевіч*.

33. Амельчанка (Юлія) - вытвор з фармантам -*анка* ад антрапоніма *Амелька* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Амель(к/ч)-анка*. ФП: *Емяльян* (лац. 'рымскае радавое імя' - 'удзельнік спаборніцтва') - *Амелька* (народны варыянт) - *Амелька* (празванне, потым прозвішча) - *Амельчанка*.

34. Амельчэнія (Уладзімір) - вытвор з акцэнтаваным фармантам -*энія* ад антрапоніма *Амелька* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Амель(к/ч)-энія*. ФП: *Емяльян* (імя <лац. *Aemilus* 'спаборнік') - *Амелька* (народная форма - *Омелько*, 1567 г.) - *Амелька* (празванне, потым прозвішча) - *Амельчэнія* - *Амельчэнія*.

35. Амлюсік (Алена) - вытвор з суфіксам -*ік* ад антрапоніма *Амлюся* і значэннем 'нашчадак (дачка) названай асобы': *Амлюс-ік*. ФП: *Амалія* (імя <ст.-герм. *amat* 'праца-вітасць') і *Амелія* ('тс') - *Амлюся* (вытвор з суф. *экспрэсіінасці* - *юс-я* 'ласкальная форма') - *Амлюся* (прозвішча) - *Амлюсік*.

36. Андрайкавец (Наталля) - вытвор з суфіксам -*ец* ад 1) антрапоніма *Андрэйкаў* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Андрэйкаў-ец*; 2) тапоніма *Андрэйкава* і значэннем 'народзінка, жыхарка названай мясцовасці, паселішча': *Андрэйкаў-ец*. ФП: *Андрэй* (імя <греч. *andreas* 'мужны, храбры') - *Андрэйка* (эмац.-ацэн. форма, фармант -*ка*) - *Андрэйкаў* ('нашчадак *Андрэйкі*', фармант -*аў*) - *Андрэйкава* (тапонім) - *Андрэйкавец*.

37. Антропаў (Юрый) - драгасная форма, першасная *Антропаў* - вытвор з прыналежным суфіксам -*аў* ад антрапоніма *Антроп* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Антроп-аў*. ФП: *Антроп* (імя, з мовы грэкаў 'прыстойны') - *Антроп* (прозвішча) - *Антропаў* - *Антропаў* (аванчэнне *-то*).

38. Андрусік (Марыя) - вытвор з суфіксам -*ік* ад антрапоніма *Андрус* і значэннем 'нашчадак (дачка) названай асобы': *Андрус-ік*. ФП: *Андрэй* (імя) - *Андрус* (эмац.-ацэн. форма, фармант -*ус*) - *Андрус* (мянушка, потым прозвішча) - *Андрусік*.

39. Андрэйчыкава (Жанна) - вытвор з фармантам -*ава* ад антрапоніма *Андрэйчыкаў* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Андрэйчык-ава*. ФП: *Андрэй* (імя, з мовы грэкаў 'мужны, храбры') - *Андрэйчык* (вытвор з суфіксам -*чык* і значэннем 'нашчадак *Андрэя*') - *Андрэйчыкава*.

40. Аникевіч (Ірына) - вытвор з суфіксам бацькаймення ад антрапоніма *Анікей* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Аникей-евіч* - *Аникевіч*.

41. **Анісава** (Клаўдзія) - вытвор з фармантам -*ава* ад антрапоніма *Anis* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Anis-ава*. ФП: *Anisій* (імя, з мовы грэкаў 'карысць') - *Anis* (народны варыянт) - *Anis* (празванне, потым прозвішча) - *Anisава*.

42. **Анісімава** (Алёна) - вытвор з фармантам -*ава* ад антрапоніма *Anisіm* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Anisіm-ава*. ФП: *Anisіm* (імя, з мовы грэкаў 'карысць') - *Anisіm* (мянушка, потым прозвішча) - *Anisімава*.

43. **Анісовіч** (Надзея) - вытвор з акцэнтаваным суфіксам бацькаймення -*евіч* ад антрапоніма *Anis* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Anis-евіч*. ФП: *Anisій* (імя, з мовы грэкаў 'карысць') - *Anisій* / *Anis* - *Anisавіч* - *Anisовіч*.

44. **Аніська** (Пётр) - вытвор з фармантам -*ка* ад антрапоніма *Anisіc* і значэннем 'жонка названай асобы': *Anisіc-ка*. Або як памян.-ласк. ад *Anisіc* - *Anisіc*.

45. **Анічэнка** (Алесь) - вытвор з фармантам -*энка* ад антрапоніма *Anікей* з семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Anіch(к/ч)-энка*. ФП: *Anікей* (імя <греч. *nike* 'перамога', *Anikей*, 1578) - *Anikей* (прозвішча) - *Anічэнка*.

46. **Анішчык** (Ірына) - вытвор з суфіксам -*чык* ад антрапоніма *Anisіc* і значэннем 'жонка названай асобы': *Anisіc-чык*. ФП: *Anisіc* (імя) - *Anisіc* (разм. форма) - *Anisіc* (прозвішча) - *Anішчык*.

47. **Антанёнак** (Павел) - вытвор з суфіксам -*ёнак* ад антрапоніма *Anton* (<лац. 'спаборнік') і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Anton-ёнак*.

48. **Антушэвіч** (Антон) - вытвор з суфіксам бацькаймення -*евіч* ад антрапоніма *Antuh* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Antuh(к/ч)-евіч*. ФП: *Anton* (імя <лац. *Antonius* 'спаборнік') - *Antuh* (народна-гутарк. форма) - *Antuh* (мянушка, потым прозвішча) - *Antuhэвіч*.

49. **Ануфропівіч** (Алена) - вытвор з суфіксам бацькаймення -*евіч* ад антрапоніма *Antuh* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Antuh(к/ч)-евіч*. ФП: *Anton* (імя <лац. *Antonius* 'спаборнік') - *Antuh* (народна-гутарк. форма) - *Antuh* (мянушка, потым прозвішча) - *Antuhэвіч*.

50. **Ануфрык** (Славамір) - вытвор з суфіксам -*ык* ад антрапоніма *Anufry* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Anufry-ык*. Або як памян.-ласк. (*Anufryk* ад *Anufry*). ФП: *Anufry* (імя <греч. 'мець асля') - *Anufry* (мянушка, потым прозвішча) - *Anufryк*.

51. **Апіё** (Мікалай) - трансфармаваная семантычна форма ад апелятыва *опій* (опіум) 'высушаны малочны сок з няспелых галовак маку, які ўжываецца як наркатачны сродак'.

52. **Арлюк** (Марына) - семантычны вытвор ад апелятыва *арлюк* (рэг.). Або вытвор з суфіксам -*юк* ад антрапоніма *Arol* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Arol-юк*. ФП: *Arol* ('драпежная дужая птушка з загнутай дзюбай сімейства ястребіных, які звычайна жыве ў гарыстай мясцовасці або ў стэпе'); *Arol-*

53. **Арочка** (Мікола) - семантычны вытвор ад ст.-бел. *арка* (памянш.-ласк. форма з суф. -*ка*). ФП: *арка* - *арачка* - *Арачка* (мянушка, потым прозвішча) - *Арочка*.

54. **Архараў** (Андрэй) - вытвор з фармантам -*ава* ад антрапоніма *Arxar* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Arxar-аў*. ФП: *архар* ('дзікі горны баран, які водзіцца ў гарах Цэнтральнай Азіі') - *Arxar* (мянушка, потым прозвішча) - *Архараў*.

55. **Арцемінка** (Кацярына) - вытвор з фармантам -*енка* ад антрапоніма *Arçem* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Arçem-енка*. ФП: *Arçem* (імя <греч. *artemis* 'здаровы, непашкоджыны') - *Arçem* (празванне) - *Arçem* (прозвішча) - *Арцемінка*.

56. **Арцімовіч** (Анатоль) - вытвор з суфіксам бацькаймення -*евіч* ад антрапоніма *Arçim* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Arçim-евіч*. ФП: *Arçem* (імя <греч. *artemis* 'здаровы, непашкоджыны') - *Arçem* (празванне) - *Arçem* (прозвішча) - *Арцімовіч*.

57. **Арцию** (Сяргей) - народна-гутарковая форма з афіксам -*юх* (*Arçiu-юх*) да імя *Arçem* (з мовы грэкаў 'здаровы, непашкоджыны') набыла ролю прозвішча.

58. **Арциошкевіч** (Мікалай) - вытвор з суфіксам бацькаймення -*евіч* ад антрапоніма *Arçim* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Arçim-евіч*. ФП: *Arçem* (імя, з мовы грэкаў 'здаровы, непашкоджыны') - *Arçem* (народна-гутарк. форма, суфікс -*юх*) - *Arçimika* ('жонка *Arçiu*', фармант -*ка*) - *Arçimika* (мянушка, потым прозвішча) - *Арциошкевіч*.

59. **Арэф'ева** (Дар'я) - вытвор з фармантам -*ева* (-*эва*) ад антрапоніма *Aréfij* (греч. *arete* 'доблесць, дабравідзенасць') і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Aréfij-эва* - *Арэф'ева*.

60. **Асановіч** (Агнія) - вытвор з суфіксам бацькаймення -*овіч* ад антрапоніма *Asan* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Asan-овіч*. ФП: *Asan* (імя) - *Asan* (празванне, потым прозвішча) - *Asan-авіч* - *Асан-авіч*. ФП: *Trafim* (імя, з мовы грэкаў 'кармілец, гадаванец') - *Trafim* (народны варыянт) - *Trafim* (прозвішча) - *Атрафаў*.

61. **Асаула** (Рыгор) - другасная форма, першасная *Esaul* (а) - семантычны вытвор ад апелятыва *esaул* 'казацкі афіцэрскі чын (асоба), роўны капітану ў пяхоте (у царскай армії)'. Форма жаночага роду - *Esaula* - 'жанчына'.

62. **Асеев** (Іван) - вытвор з прыналежным суфіксам -*еў* ад антрапоніма *Ajçim* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Ajçim-eў*. ФП: *Ясей* (імя, з мовы грэкаў 'набожны') - *Ajçim-авіч* - *Асан-авіч*. ФП: *Yasim* (імя, <греч. 'просты, вялі') - *Ajçim* (народна-гутарковая форма) - *Ajçim* (мянушка, потым прозвішча) - *Аյчім*.

63. **Асланаў** (Руслан) - вытвор з прыналежным суфіксам -*оў* ад антрапоніма *Ajslan* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Ajslan-oў*. ФП: *Ajslan* (імя, з мовы грэкаў 'набожны') - *Ajslan-авіч* - *Аслан-авіч*. ФП: *Яфраз* (імя <яўр. 'плод') - *Ajçim* і *Ajçim* (разм.) - *Ajçim* (мянушка, потым прозвішча) - *Асланаў*.

64. **Асмыковіч** (Кацярына) - вытвор з суфіксам бацькаймення -*евіч* ад антрапоніма *Ajsmyk* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Ajsmyk-евіч*.

65. **Ашмянцаў** (Сяргей) - вытвор з прыналежным суфіксам -*аў* ад антрапоніма *Ajšmyca* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Ajšmyca-аў*.

66. **Бабаева** (Алена) - вытвор з фармантам -*ева* ад антрапоніма *Babai* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Babai-ева*. ФП: *babai*

Пра вясковыя музеі

**ВІЦЕБСКІ РАЁННЫ
ВЫКАНАЎЧЫ КАМІТЭТ**

вул. Савецкай Армии, 3.
210001, г. Віцебск.
Тэл.: 66 44 64.
Факс: 66 65 85

07 чюл 2017 № 101-14

**ВІТЕБСКИЙ РАЙОННЫЙ
ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ**

ул. Советской Армии, 3.
210001, г. Вітебск.
Тел.: 66 44 64.
Факс: 66 65 85

Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай мовы
імя Францішка Скарыны"

Аб вясковых музеях

Віцебскі раённы выкананы камітэт (далей - райвыканкам) на Ваш зварот, які паступіў у Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь па пытанні лёсу літаратурна-мемарыяльных музеяў і памятных мясцін, звязаных з жыццём і дзейнасцю вядомых беларускіх пісьменнікаў, паведамляе наступнае.

У Віцебскім раёне надаецца вялікая ўвага папулярызацыі творчасці беларускіх пісьменнікаў. Ва ўсіх агульнаадукатычных установах, а таксама навучальных установах прафесійнай адукаты, размешчаных на тэрыторыі раёна, арганізаваны і актыўна функцыянуюць музеі розных відаў. Шырокую асветніцкую дзейнасць у гэтым напрамку вядзе дзяржаўная ўстанова "Віцебскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей", дзе арганізваны выставачны экспазіцыі, прысвечаны землякам-краязнаўцам, пісьменнікам і пастам Віцебшчыны: Сапунову А.П., Нікіфароўску М.Я., Сімановічу Д.Г. і інш.

У гісторыка-этнографічным музеі "Гісторыя Заронаўскага краю" створана міфалагічна зала (па творы Нікіфароўскага М.Я. "Нячысцікі"). Музей пастаўніна наведваюць не толькі беларускія дэлегацыі, але і дэлегацыі з блізкага і далёкага замежжа. Так на працягу чэрвеня - ліпеня 2017 года музей наведалі работнікі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, працтавнікі Расійскай Федэрэцыі, Англіі. Сярод паставянных наведвалінікаў музеяў, сельскіх бібліятэк раёна - навучэнцы ўстаноў адукаты, іх бацькі, мясцовыя жыхары, а таксама госці раёна.

У музеях ладзяцца розныя мерапрыемствы, прысвечаныя папулярызацыі беларускай мовы і культуры, а таксама прымеркаваныя да юбілейных дат жыцця вядомых беларускіх пісьменнікаў. У сакавіку 2017 года ў рамках міжнароднага праекту адбылася навуковая канферэнцыя "Сапуновіцкая чытанні", прысвечаная гісторыка-культурнай спадчыне гісторыка, археографа, краязнаўцы Сапунова А.П.

Перыйяд чэрвень - верасень 2017 года асабліва насычаны мерапрыемствамі: у цяперашні час праходзіць конкурс чытачоў "Лета і кніга 2017"; актыўна вядзецца праца над фотопраектам "Літаратурны персанаж" у рамках культурно-асветніцкага праекту "І вечным застанецца слова" (да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання); да 135-годдзя са дня нараджэння Я. Купалы 7 ліпеня 2017 г. арганізваны шэраг асветніцкіх, грамадска-значных мерапрыемстваў ва ўсіх установах адукаты і культуры; дзіцячы хэнд-мэйд "Паштоўка для пісьменніка-юбіляра" праходзіць у бібліятэках; вядзецца актыўная праца па падрыхтоўцы да святкавання 100-годдзя П. Панчанкі, Я. Брыля, 135-годдзю Я. Коласа, 500-годдзю беларускага кнігадрукавання і інш. Творчасць беларускіх аўтараў складае аснову сцэнарных планаў работнікаў культуры народных святаў "Купале", "Дажынкі", "Каляды" і інш.

Растлумачаем, што ў адпаведнасці з артыкулам 7, 20 Закона Рэспублікі Беларусь ад 18 ліпеня 2011 года "Аб зваротах грамадзян і юрыдычных асоб" Вы маеце права абскардзіць дадзены адказ у Віцебскі абласны выкананы камітэт.

Намеснік старшыні К.М. Карабач.

**МАГІЛЁУСКІ АБЛАСНЫ
ВЫКАНАЎЧЫ КАМІТЭТ**

вул. Першамайская, 71
212030 г. Магілёў
Тэл. (0222) 32-67-91; факс (0222) 22-05-11
E-mail: obisp@mogilev.by

16.08.2017 № 94-84-ЧЮ
На № 55 от 15.05.2017

Аб разглядзе звароту

Разгледзеўшы Ваш зварот да кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Качанавай Н.І. па пытанні захавання вясковых літаратурна-мемарыяльных музеяў, Магілёўскі абласны выкананы камітэт паведамляе аб стане музеяў Магілёўскай вобласці паводле спісу.

Так, музей Алеся Адамовіча плануеца зрабіць у будынку былой аптэкі, дзе працавала маці пісьменніка, за дабрачынныя сродкі фізічных і юрыдычных асоб. Гэта драўляны будынак, 1935 года будоўлі, агульная плошчай 93,35 м.кв. Прынятыя бязвыплатна з рэспубліканскай уласнасці (раней належала РУП "Фармацыя") у камунальную ўласнасць Бабруйскага раёна рашэннем Бабруйскага райвыканкама ад 3 верасня 2007 г. № 12-23. У адпаведнасці з дадзенымі бухгалтарскага ўліку зношанасць будынка складае 100 працэнтаў.

Рашэннем пасяджэння Беларускай рэспубліканскай навукова - метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны (пратакол ад 27.09.2005 № 112), дадзены аб'ект не ўяўляе асаблівых адметных архітэктурных якасцей, адпавяднаочных крытэрыямі каштоўнасці.

Пры адзеле іздзялічнай работы, культуры і па справах моладзі Бабруйскага райвыканкама адкрыты дабрачынны раҳунак для вырабу праектна-каштарыснай дакументацыі і рэканструкцыі будынку пад музей. Па стане на 20 чэрвеня 2017 г. на раҳунак паступіла 11 811,45 руб. Збор грашовых сродкаў працягваецца.

У май б.г. у п. Глуши адбылася нарада з удзелам дырэктара Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Яцкевіча Д.Л., на якой разглядаліся пытанні аб стварэнні назіральнага савета і эсکізнага праекту будынка з функцыямі памяшканняў музея.

У цяперашні час распрацавана палажэнне аб назіральным савеце па стварэнні і дзейнасці музея Алеся Адамовіча, узгадняеца склад дадзенага савета.

Літаратурны музей Максіма Гарэцкага ў в. Малая Багацькаўка Мсціслаўскага раёна з'яўляецца філіялом установы культуры "Мсціслаўскі раённы гісторыка-археалагічны музей", да студзеня 2011 г. знаходзіўся ва ўласнасці установы "Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры". Будынак музея пабудаваны ў 1993 г. да юбілея пісьменніка, на тым месцы, дзе размяшчалася дом сям'і Гарэцкіх. Будынак ўяўляе тыповую вясковую жылую пабудову канца XIX ст.

У цяперашні час пасада загадычка філіялем з'яўляеца вакантнай. Работнікамі УК "Мсціслаўскі раённы гісторыка-археалагічны музей" (далей - раённы музей) на паставянай аснове праводзіцца добраўпарадкаванне прылеглай тэрыторыі, бягучы рамонт будынка. Правядзенне экспкурсій ажыццяўляюць работнікі раённага музея.

У в. Малая Багацькаўка налічваеца 15 домаўладанняў. Насельніцтва складае 23 чалавекі, з якіх: 2 - працадольныя, 1 - школьнік, астатнія - пенсіянеры. Жыхароў вёскі абслугоўвае аўталаўка і выязны пункт пошты. Насельніцтва таксама карыстаецца паслугамі сацыяльна значных аб'ектаў у аграгарадку Курманава: крама, фельчарска-акушэрскі пункт, аптэка, аддзяленне Беларусбанка, дом культуры, бібліятэка, школа, бытавыя паслугі.

Перанос музея ў раённы цэнтр на дадзены момант не плануецца.

У выпадку нязгоды з разглядам звароту, у адпаведнасці з артыкулам 20 Закона Рэспублікі Беларусь "Аб зваротах грамадзян і юрыдычных асоб", Вы маеце права абскардзіць адказ у судзе.

Намеснік старшыні А.М.Кунцэвіч.

Навіны Германіі

Завяршыўся самы буйны фэст цяжкага рока

У вёсцы Вакен, што ў федэральнай зямлі Шлезвіг-Гальштэйн, прайшоў самы вялікі ў свеце фэст цяжкага метала пад адкрытым небам.

Wacken Open Air праходзіць з 1990 года. Вёсачка размешчана на паўднёвога паміж Гамбургам і Фленсбургам і вызначаеца характэрнымі для поўначы Нямеччыны пры-

роднымі асаблівасцямі: паплавамі з рэдкімі дрэвамі, адзначае DW.

У першы год на фэст прыехалі некалькі сотняў чалавек: шэсць груп гралі на полі, дзе звычайна пасвіцца каровы, у наваколлях вёскі, якая налічвае меней за дзве тысячы жыхароў. У нашы дні ў Вакене збіраюцца дзясяткі тысяч ама-

тараў цяжкай музыкі, граюць больш за сотню груп, а квіткі распрадаюцца за год наперад.

Сёлета арганізаторы паведамілі пра 150 груп і 75 тысяч наведвалінікаў. Рок-фэст праходзіў з серады па суботу (2-5 жніўня).

Пасля дажджоў у чацвер гості перасоўваліся па тэрыторыі на надзіманых мат-

рацах ці санках.

Аматары рока шмат п'юць, аднак паліція і службы выратавання апісваюць іх як "пераважна вясёлых і мірных", адзначае europe-today.ru.

З меркаваніяў бяспекі, як і летасць, дзейнічала забарона на заплечнікі і торбы. Упершыню тэрыторыю фэсту забяспечваў півам трубаправод. Пры поўнай нагрузкы ў 10 раз-лівачных установак паступала

10 000 літраў напою ў гадзіну.

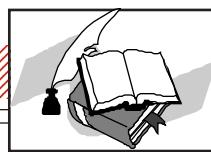
Галоўнымі падзеямі сталі выступы спевакоў Эліса Купера і Мэрыліна Мэнсана, а таксама груп Turbonegro, Accept і Megadeth. З сямейнага свята, якое адбылося 20 гадоў назад, вырасла буйное камерцыйнае мерапрыемства.

Пры канцэртах у Вакене гучнасць дасягае 120 дэцыбел. Потым у кэмпінгах пачынаецца вечарынка. Калі адзін з

гасцей пажаліўся на гучную музыку, паліцыяны параілі яму заткнучь вушы.

Прыкладна адна траціца наведвалініку прыехалі з-за мяжы. Частку прыхільнікаў прывезлі спецыялісты, у ліку якіх Metal-Train. У аэропорце Гамбурга пасажыры, якія паказвалі квіток на фэст, мелі зніжку на ёжу і напоі.

DW. Фота з сайта europe-today.ru.

22-23 ліпеня 2017 г.,
уздадаваўшыся, што, нарэшце,
прышло лета, Магілёўскае
ТБМ здзейсніла двухдзённы
рэйд па цэнтральнай Беларусі.

Спачатку транзітам за-
віталі ў Койданава - сучасны
Дзяржынск. Там жывуць на-
шыя даўнія сабры Марыя і Ва-
лянцін Бакіноўскія - сапраў-
дныя беларусы, якія раней з на-
мі шмат разоў вандравалі, але
зараў да нас далучыцца не мо-
гутць. Мы былі дужа радыя з
імі сустэрнца і пагаманіць!

І першое месца, куды
мы патрапілі - вёска Баравое.
Калісці тут знаходзіўся рада-
вы мәнтак шляхецкага роду
Дыбоўскіх, а зараз, на павароце
да вёскі, засталіся толькі рэшт-
кі капліцы-усыпалыніцы, пабу-
даванай у канцы XIX стагод-
дзя. З этага старажытнага роду
паходзяць вядомыя ў Бела-
русы і замежжы людзі - браты
Дыбоўскія - Бенядзікт і Ўла-
дзіслаў. Абодва буйныя вучо-
ныя, заолагі, прыродазнаўцы,
удзельнікі паўстання Каўстуся
Каліноўскага. Бенядзікт упер-
шыню ў наў туцьту імя Сахара-
ва. Захаваўся не толькі будын-
ак сядзібы, але і некалькі гас-
падарчых будынкаў і нават руіны
каплічкі. Паглядзець ёсьць
што, але ж у нас вельмі насычана
праграма, таму развітвамо-
ся з Волмай і накіроўвамо-
ся Івянец.

Тут мы пабачылі кас-
цёл Святога Міхала Араханёла
і кляштар францысканаў 18 ст.
Па касцёле нам экспурсію пра-
водзіў катализік манах. Прыйго-
жы будынак у стылі віленскага
барока за 250 год існавання
амаль не змяняў свайго знеш-
няня выгляду, затое прызначэнне
не мянялася шмат разоў. Спачатку
пасля паўстання Каліноў-
скага касцёл быў перададзены
праваслаўнаму прыходу, затым
з 1920 года зноў стаў ката-
лизікі, а пасля вайны яго на-
пакткай лёс многіх храмаў Бела-
русы - у яго будынку размяшча-
лася прадуктовая крама, а пазней
вытворцы цэх Менскага
праектна-канструктарскага
тэхналагічнага інстытута. З
прычыны гэтага нічога акрамя
сцен з гісторычнай спадчыны
не захавалася. Але хача б так,
бо колькі мы ведаем падобных
будынкаў, якія стаяць у руінах
ци ўвогуле зніклі з твару зямлі.

Далей едзем яшчэ з бо-
льшым энтузізмам, бо наш
экскурсавод, старшыня Магі-
лёўскага ТБМ Алег Дзяўчакоў,
нас вельмі заахвоціў, абыцоючи
ўзбрацца на самы высокі
пункт Беларусі - гару Дзяр-
жынскую. Не паспелі мы ўя-
віць усе цяжкі пад'ём і ад-
чуць набор вышыні, як пабачы-
лі перад вачымі камень на не-
вялікім узвышенні, надпіс на
якім сведчыць, што мы знаход-
зімся на вышыні 345 м над
уздоўнем мора. Уесь энтузі-
язм адразу знік, назва "гара"
гэта вельмі гучна, на ёй нават
наваколле агледзець немагчы-
ма. Але гэта ўжо асаблівасці
нашага раўнінага рэльефу.

Крыху расчараваныя,
мы рухаміся наперад. Але гэтае
пачуццё адразу праходзіць, ка-
лі мы заварочаем у малінічы
парк Ваньковіч. Першым нас
сустракае вязіны ясень, гэтае
му дрэву больш за 200 гадоў і
ён дакладна памятае былых
гаспадароў мястэчка. Сонека
досьць добра прыпякае, таму,
патрапіўшы ў засень дрэваў,
павольна прагульваемся да ся-

дзібы XIX ст., аднаго з найста-
рэйших у Беларусі шляхецкіх
майданікаў. Яна зімае жыва-
пісную тэррасу і пойму невялі-
кай рабулкі Валміянка. За сваю
шматвяковую гісторыю Волма
належала найбольш упływo-
вым магнацкім княжацкім родам
Гаштольдам, Радзівілам,
Валадковічам, Піліповічам. А
у пачатку XIX ст. адышла Вань-
ковічам, старадаўніму беларус-
каму роду, першае згадванне
пра які датуецца 1499 г. Зараз
тэрыторыя сядзібы належыць
міжнароднаму экала-
гічнаму інстытуту імя Сахара-
ва. Захаваўся не толькі будын-
ак сядзібы, але і некалькі гас-
падарчых будынкаў і нават руіны
каплічкі. Паглядзець ёсьць
што, але ж у нас вельмі насычана
праграма, таму развітвамо-
ся з Волмай і накіроўвамо-
ся Івянец.

Тут мы пабачылі кас-
цёл Святога Міхала Араханёла
і кляштар францысканаў 18 ст.
Па касцёле нам экспурсію пра-
водзіў катализік манах. Прыйго-
жы будынак у стылі віленскага
барока за 250 год існавання
амаль не змяняў свайго знеш-
няня выгляду, затое прызначэнне
не мянялася шмат разоў. Спачатку
пасля паўстання Каліноў-
скага касцёл быў перададзены
праваслаўнаму прыходу, затым
з 1920 года зноў стаў ката-
лизікі, а пасля вайны яго на-
пакткай лёс многіх храмаў Бела-
русы - у яго будынку размяшча-
лася прадуктовая крама, а пазней
вытворцы цэх Менскага
праектна-канструктарскага
тэхналагічнага інстытута. З
прычыны гэтага нічога акрамя
сцен з гісторычнай спадчыны
не захавалася. Але хача б так,
бо колькі мы ведаем падобных
будынкаў, якія стаяць у руінах
ци ўвогуле зніклі з твару зямлі.

Пасля нас чакае царква
Святога Георгія ў вёсцы Сла-
бодка. Драўляная прыгажуна
пабудовы кансі 19 ст. добра
бачна з дарогі, і вельмі складана
ўяўці, як яна перажыла ўсе
войны і рэвалюцыі, якія пры-
йшліся на яе два вякі існаван-
ня. Да нядынага часу царква
патацала ў зеляніне раскідзі-
стых, старых дрэваў, але ім
пашчасціла меней, і зараз на
землі валяюцца толькі тоўстыя,
у некалькі ахопаў, ствалы. Складана
сказаць, чаму іх спілавалі, бо мы не спецыя-
лісты, але заўсёды пашкада
наведаць кожнаму беларусу. Пра-
жыццё і творчасць на-
роднага паэта, а таксама
пра лёс яго родных
вельмі цікава распа-
вялі нам тутэйшыя экс-
курсаводы, у тым лі-

Пакідаем за спіной
адзінную праваслаўную царкву па нашым
маршруце, а далей толькі касцёлы, касцёлы,
касцёлы - Найсвяцейшага Сэрца Езуса 1931
года пабудовы ў Хатаве (яго драўляны пан-
пярэднік вядомы з канца 18 ст.); Унеба-
ўзяцца Найсвяцейшай Панны Марыі ў вёсцы
Налібакі не вельмі ты-
повага для касцёлаў
знешняга выгляду ў
стылі мадэрн, бо дабу-
даваны быў толькі ў
1994 г., хача парафія ў
гэтых мясцінах істыва-

ла аж з 15-га стагоддзя; Зве-
стування Найсвяцейшай Панне
Марыі 16-17 ст. у вёсцы Дзе-
раўная; касцёл Святога Юза-
фа-рамесніка пач. 20 ст ў Ру-
бляжэвічах.

Удосталь нагледзеў-
шыся на розныя эпохі і архі-
тэктурныя стылі, нарэште,
ставім намёты на малінічым
беразе Нёмана. А далей ўсё ў
духу такіх адпачынкаў з размо-
вамі ля вогнішча, начным ку-
піннем, зорным небам, якое ў
горадзе ніколі не ўбачыш, і ту-
манам над речкай перад світан-
нем. Час прайшоў незадўажна,
мы гатовы былі заставацца тут
бясконца, бо для нас, гарадскіх
жыхароў адпачынкі на ўлонні
прыроды ўдалечыні ад цывілі-
зації гэта нешта экзатычнае і
таму вельмі жаданае. Але ж
мары марамі, а жыццё бяжыць
наперад, і нам трэба не адста-
ваць.

Наступны дзень пад-
рыхтаваў нам не горшое надво-
ре, а кіраўнік групы не гор-
шую, а, мабыць, і цікавейшую
праграму. Альбуць, Акінчы-
цы, Смольня - мала хто не ведае
гэтыя назвы, бо гэтыя мясціны

якога мы зараз бачым, быў па-
будаваны ў 1820-1830-х гг.
Буйны землеўласнік, славуты
на ўсю Еўропу навуковец, ад-
крыўвальник электраграфіі і бяз-
дротавай перадачы электрыч-
ных сігналаў Якуб Наркевіч-
Ёдка змясціў тут метэаралагіч-
ную станцыю. Пры Якубе ў
палацы і іншых пабудовах сяд-
зібы былі абсталяваны электра-
графічнай, хімічнай, элек-
трабілагічнай лабараторыі.
Па сутнасці, у памяшканнях
палаца пачыналася беларуская
навука.

Яшчэ адзін цікавы факт,
што менавіта Якуб Наркевіч-
Ёдка пасляхова правёў у Вене
двума-трыма гадамі раней за А.
Папова эксперыменты па пера-
дачы радыёсігналаў. Гэта ад-
значалася ў пратаколе пасе-
джання Французскага фізічна-
га таварыства за 1898 г., пры-
свечанага працам па перадачы
радыёсігналаў. А свой прыя-
рытэт у гэтым ён не адстойваў
толькі таму, што вызначаль-
ным навуковым кірункам для
яго стала вывучэнне ўласці-
васці атмасфернай электрыч-
насці і яго ўздрэянне на жывую

майск), дзе знаходзіцца сядзі-
бна-паркавы комплекс Завіш-
а, з роду якіх паходзіць дзяячка
беларускага культурнага ру-
ху, мецэнатка Магдалена Радзі-
віл. Да нашых часоў сама сядзі-
ба, пабудаваная ў 19 ст. у стылі
klassіцызму, нажаль не дажы-
ла, захаваліся толькі 2 філігелі
для капліца-пахавальня 19 ст.,
па другіх меркаваннях кальві-
нскі збор 16 ст. Але знаходзіцца
яны ў дрэнным стане, віда-
вочна не выкарыстоўваюцца і
на пачынку разбураюцца. Вельмі
шкада, што так, бо апошняя
уладальніца, Магдалена Радзі-
віл, шмат чаго работала на ка-
рысць беларускай культуры.
Яна адкрыла беларускамоў-
ныя школы ў сваіх уладаннях у
Кухцічах, Уздзе, Каменцы, фі-
нансавала выдавецтва "Загляне
сонца і ў наша аконца", Бела-
русь выдавецтва таварыства,
газету "Беларус", таварысты
цвярозасці, шпіталі, сельскія
крамы і інш. Акінчала матэры-
яльную падрымку ў выданні
першых кніг Максіма Багдано-
віча, Канстанцыі Буйло і інш.
У знак удзячнасці ёй на тытуль-
ным аркушу зборніка вершоў
Максіма Багдановіча "Вянок"
змешчаны герб Завішай "Ле-
бедзь".

Усё добрае калі-не-
будзь заканчваецца, і наша ван-
дроўка таксама. Але ўсё ж неяк
нечакана зразумелі мы гэта пад-
д'язджаючы да апошняй кропкі
маршруту - горада Узды. Тут
нас чакала капліца-пахавальня
Завішай цікавай, дарэчы, пі-
рамідальнай формы і ў прамяніях
вечаровага сонейка надаючая
нейкую місцічнасць наваколь-
наму пейзажу, і драўляны кас-
цёл Адшуканія Святога Кры-
жа пабудаваны Казімірам Заві-
шам у 1798 годзе. Будынак вель-
мі прыгожы, можна сказаць
унікальны, бо 200-гадовых

неразрыўна звязаныя
з жыццём беларускага
паэта, празаіка, драма-
турга, і грамадскага
дзеяча Якуба Коласа.
Тут ён нарадзіўся і
правёў дзяцінства, тут
сфарміравалася любоў
да беларускай культуры.
Зараз гэта музей-
ныя комплексы, якія
варта наведаць кожнаму
беларусу. Пра-
жыццё і творчасць на-
роднага паэта, а таксама
пра лёс яго родных
вельмі цікава распа-
вялі нам тутэйшыя

прыроду, прымяненне гэтай
распрацоўкі ў медыцынскіх
мэтах.

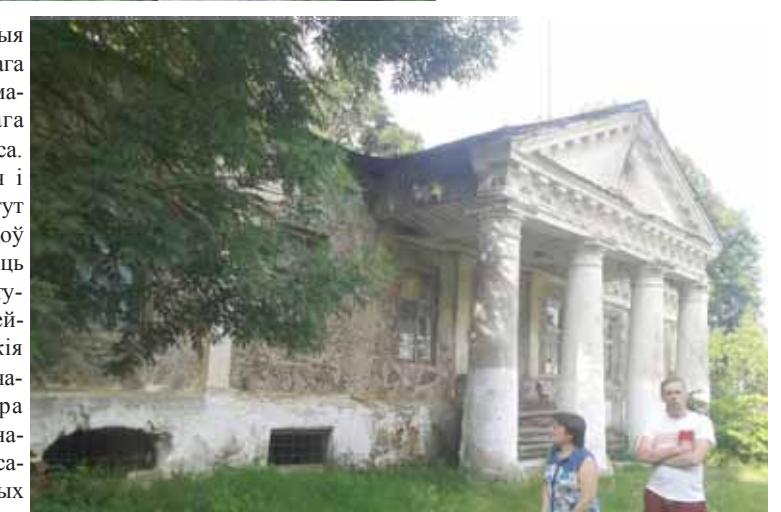
Вось такі таленавіты
быў у нас зямляк, якога за мя-
жой да гэтага часу памятаюць і
шануюць, а мы, беларусы, ні-
чога пра яго не ведаєм і ў шко-
лах не вывучаем. А было б вель-
мі карысна нам разумець,
што беларус гэта не толькі се-
лянін, які ўсё жыццё на зямлі
працаўваў і навукі не ведаў, але
яшчэ і вучоны сусветнага маш-
табу, здабыткі якога да гэтага
часу паўсяднна выкарыстоў-
ваюцца.

Знамёства з выбітнымі
счайчыннікамі працягваем у
вёсцы Кухцічы (зараў Перша-

драўляных касцёлаў на Бела-
русь няшмат, а тут яшчэ захава-
лася нават аўтэнтычная агарод-
жа з каванай брамай. Вось
такая цікавая кропка атрыма-
лася ў нашым маршруце. 2 дні,
цудоўнае надвор'е, 17 мясцін,
3 музеі, безліч цікавай інфор-
мациі і шмат эмоций, лепей
правесці гэтыя выходныя для
аматараў беларушчыны было
проста немагчым!

Яўгенія Хмуроўіч,
Magilёў, на здымках:

1. Койданава. У гасцях
у Валянціна і Марыі Бакі-
ноўскіх. 2. Па мясцінах Якуба
Коласа. Альбуць. 3. Кухцічы.
Парэшткі сядзібы Магдалены
Радзівіл.

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

6. Завяршнне аў'яднання Францыі

Пасля заканчэння Стагадовай вайны Карл VII зрабіў удалую вайсковую рэформу. Ён стварыў рэгулярную армію з розных родаў войскаў: кавалерыю (дзе служыла дваранства); інфантэрыю (пяхота, дзе служылі сяляне і гараджане); артылерыю (якак дапамагала штурмаваць варожыя замкі і гарады). У 1438 г. у Францыі абмежавалі папскую ўладу, началі самі выбіраць біскупаў і абітаў, зменшылі права Папы на розныя плацяжы і абмежавалі права папскага суда. Каб умацаваць сваю ўладу, у другой палове XV ст. французскія каралі началі надаваць дваранству людзям, якія паходзілі з сялян і гараджан. Сярод іх было шмат фінансавых чыноўнікаў і суддзяў.

Кароль Францыі Людовік XI

Далейша ўмацаванне краіны адбылося пры вышыгданым каралі Людовіку XI (1461-1483). Кароль быў кволым і згорбленым, невысокага росту, з непрыгожым тваром. Але пры гэтым ён быў вельмі хітры і добра разбіраўся ў дыпламатыі. Ён не любіў багатых сеніераў і браў на службу толькі адданых яму людзей, нягледзячы на іх на падходжанне. Ваяваць ён не любіў і дэйнічаў подкупам, дыпламатычнымі шляхамі і рознымі хітрыкамі. Людовік XI здолеў без вайны зіншчыцу галоўнага ворага, Бургундыю, а потым у 1481 г. далучыць да краіны *Праванс* разам з *Марселеем*, які раней знаходзіўся ў Свяшченнай Рымскай імперыі.

У краіне Людовік XI падтрымліваў гарады, прымесы, словасць і гандаль. Ён даваў ільготы і прывілеі рамеснікам

і купцам, спрыяў узнікненню нацыянальнай буржуазіі. У Ліёне ён дамогся выпуску шаўковых тканін і правядзення вялікіх кірмашоў. Таксама ён спрыяў развіццю металургіі, кнігадрукавання і шкларобства.

Пасля смерці Людовіка ў 1483 г. каралём стаў яго не-папярэднік сын *Карл III*. Пакуль ён быў малы, крайнай кіравала яго старэйшая сястра. У 1484 г. яна склікала Генеральныя штаты ў горадзе *Туры*, на якіх дэпутаты прасілі зніць падаткі і абмежаваць каралеўскую ўладу. Аднак улады з гэтых фактых не пагадзіліся, распусцілі парламент і не збраўлі яго аж 75 гадоў. У 1491 г. Карл VIII ажаніўся з *Ганнай Брэтонскай*. Год далучэння да Францыі Брэтані, дзе жыў кельцкі народ брэтонцаў, лічыцца датай канчатковага аў'яднання Французскага каралеўства.

АСНОЎНЫЯ ТЭРМІНЫ

Арлеанская дзева (Латарынгская дзева) - так французы называлі Жанну д'Арк.

"Вайна Чырвонай і Белай ружы" - міжусобная вайна ў Англіі ў XV ст.

Валу - дынастыя французскіх каралёў.

Жакерыя - сялянскае паўстанне ў Францыі ў XIV ст.

Планагенеты - дынастыя англійскіх каралёў.

Цюдари - дынастыя англійскіх каралёў.

НАЙВАЖНЕЙШЫЯ ПАДЗЕІ

1337 г. - пачатак Стагадовай вайны.

1346 г. - бітва пры Крэсі, захоп англічанамі г. Кале.

1356 г. - бітва пры Пуацце.

1358 г. - сялянскае паўстанне Жакерыя.

1381 г. - сялянскае паўстанне Уота Тайлера ў Англіі.

1412-1431 гг. - Жанна д'Арк.

1415 г. - бітва пры Азенкуры (Стагадовая вайна).

1429 г. - зняцце аблогі з Арлеана (Стагадовая вайна).

1453 г. - канец Стагадовай вайны.

1485 г. - да ўлады ў Англіі прыйшоў Генрых VII, заснавальнік дынастыі Цюдараў.

РАЗДЗЕЛ XVI. СВЯШЧЕННАЯ РЫМСКАЯ ИМПЕРИЯ. ГУСІЦКІЯ ВОЙНЫ

1. Палітычная сітуацыя ў Свяшченнай Рымскай імперыі.
2. "Залатая була".
3. Ганзейскі саюз гарадоў.
4. Тэўтонскі і Лівонскі ордэны ў XIV-XV стст.
5. Швейцарыя.
6. Венгрыя.
7. Чэхія.
8. Гусіцкая война.

1. Палітычная сітуацыя ў Свяшченнай Рымскай імперыі

3 1298 па 1308 г. імператарамі дзяржавы быў *Альбрэхт I Аўстрыйскі* з дому Габсбургаў, які марна спрабаваў пашыраць уладанні свай-

го дамену. З 1308 г. да ўлады ў імперыі прыйшла дынастыя Люксембургага, якія былі найзначнымі князямі Германіі, але імкнуліся пашыраць свае валоданні, і гэта ў іх атрымалася. Генрых VII Люксембургскі ажаніў свайго сына з дачкой чэшскага караля, і Люксембургі

Гісторыя сярэднявечнай Еўропы (V - XV стагоддзі)

Людвіг IV Баварца на гатычным рэльєфе

Віцебскам, Смаленскам, Бруге і інш.

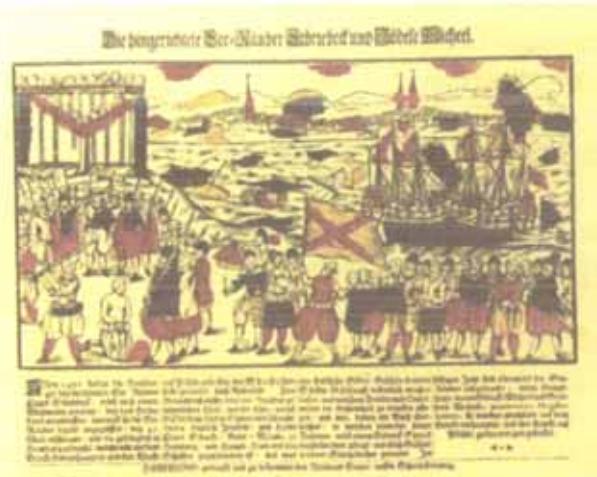
2. Гарады Паўднёвай Германіі (Аўгсбург, Нюрнберг, Ульм, Базель, Вена і інш.). Яны пераважна гандлявалі з Італіяй (Мілан, Венецыя, Генуя) і з прыдунайскім землямі.

3. Гарады, якія стаялі на Рэйне - ад Кельна да Страсбурга. Яны ўзялі пад кантроль гандлёвую шляху з паўночнай у паўднёвую Еўропу. Паступова началі складацца згуртаванні гарадоў, якія мелі назыву *ганзы*. Самым моцным з іх стала паўночна-нямецкая Ганза, ці *Вялікая нямецкая Ганза*. Спачатку, у XII ст. гэта было аў'яднанне асобных нямецкіх купцоў, потым - у XIII ст. - гэта хайнрӯс купецкіх сем'яў, а з канца XIII па сярэдзіну XIV ст. - гэта ўжо саюз гарадоў. Яго ядро - гэта *саюз паміж Любекам і Гамбургам*, падпісаны ў 1241 г. Канчаткова Ганза (або *Ганзэя*) склалася ў 1356 г., калі яе і пачалі называць *"Нямецкай (Вялікай) Ганзай"*. Акрамя нямецкіх гарадоў Гамбурга, Бремена і Любека, у яе ўваішлі Данцыг, Кёнігсберг, Рыга, Ревель, Дэрпт, горад Вісбю на востраве Готланд і шэраг нідэрландскіх гарадоў. Пачынаючы з XIII ст., ганзейцы актыўна гандлявалі з Палацкам, Віцебскам і Смаленскам, дзе мелі свае дамы, а ў Палацку і Смаленску - нават мураваныя касцёлы. Шмат у якіх гарадах яны мелі свае кварталы (*фары*), якія называліся засялянствамі. Так, пасля Грунвальской бітвы 1410 г. Тэўтонскі орден стаў самастойным. У другой палове XV ст. са складу імперыі выйшлі Чэхія, Венгрыя і Швейцарыя.

3. Ганзейскі саюз гарадоў

У XIV-XV стст. назіраецца росквіт нямецкіх гарадоў. Іх было каля 3500, і жыло ў іх у той час ад 13 да 15 млн. чалавек. Паступова склаліся трох зон кантэнтрацыі гарадскога жыцця са сваімі эканамічнымі інтарэсамі.

1. Гарады паўночнай Германіі (Бремен, Гамбург, Любек, Росток, Вісмар і інш.), якія захапілі ўзбярэжжы Паўночнага і Балтыйскага мораў. Яны гандлявалі з Лонданам, Ноўгарадам, Палацкам,

Ганзейскія караблі на сярэднявечнай газеце - "Лётцы"

і не раз ваявала. Так з 1368 па 1369 г. ішла вайна з Даніяй, супрэсійнымі канкурэнтамі Ганзы. Войскі Ганзы захапілі Капенгаген, і Данія была пераможана. Росквіт Ганзы прыпадаў на XIV - першую палову XV стст., калі ёе ўваходзіла каля 160 гарадоў. У другой палове XV ст. з'явіўся моцныя канкуренты, купцы з Англіі, Нідерланды і зноў Даніі. Свой уплыў Ганзейскі саюз страціў пасля вялікіх геаграфічных адкрыццяў, калі карынтина змянілася кірункі асноўных гарадлे�вых шляхоў. Але фармальна Ганза існавала да 1669 г.

4. Тэўтонскі і Лівонскі ордэны ў XIV-XV стст.

Войны Тэўтонскага ордэна. У пачатку XIV ст. Тэўтонскі орден стаў вялікай дзяржавай. Яму належалі Прусы, Курляндия, Семігальі частка Лівоніі і некалькі паветаў Жмудзі. У Ордэне ахвотна ўступалі як буйныя нямецкія феадалы, так і звычайна шляхта. Не спыняючы вайны з ВКЛ, Ордэн распачаў дўгую вайну з Польшчай за Памор'е (1309-1343 гг.). Крыжакі ўжо не змагаліся з язычнікамі, а пайшлі на сваіх каталіцкіх братоў, каб злучыцца з астатнім Германіям па сухім (безраздольнікі Балтыйскага мора). Але на Памор'е, акрамя мясцовых князёў прэтэндувалі яшчэ польскія каралі і брандэнбургскія маркграфы. У 1294 г. польскі кароль захапіў Памор'е, але праз два гады яго забілі брандэнбургцы. У 1295 г. яны атрымалі ад германскага імператара прывілеі на валоданне Памор'ем. Каб вярнуць сабе гэту тэрыторыю, іншы польскі кароль Уладзіслаў Лакетак звярнуўся на дапамогу да Ордэна і дамовіўся, што крыжакі будуть барапіць замак у Гданьску. Адбіўшы наступ на Гданьск, крыжакі за службу запатрабавалі гроши. Але грошай у палякаў не было. Тады крыжакі зняніцку захапілі Гданьск і выкупілі ў Брандэнбурга праўы на валоданне Памор'ем. Усё гэта ў 1311 г. пацвердзіў германскі імператар. Орден вельмі хутка захапіў у Польшчу астатнія паморскія замкі і заняў абедзве берагі Віслы да ўпадзення ў Балтыйскіе мора. Паралельна ішла вайна і з ВКЛ, прычым ішла яна з пераменнымі поспехамі, і канца гэтай вайне не было.

Уладзіслаў Лакетак ажаніў свайго сына Казіміра з дачкой вялікага князя Гедыміна Альдонай, і яны з Гедымінам выступілі разам супраць крыжакоў. У 1326 г. саюзнікі спустилі ваколіцы Франкфурта-на-Майне большасцю галасоў курфюрстаў. Такі паддак выбраўшы імператара існаваў аж да 1806 г. Курфюрсты атрымалі праўы на свой вышэйшы суд, распрацоўку зямельных нутраў, чаканку манеты і самастойнае зборанне мыта. Яны нават маглі паміж сабою ваяваць, калі вайна "законна" за тры дні да пачатку

(Працяг у наст. нумары.)

Няспіж. Радасны і ўзнёслы, ты нараджаеш творцаў, а пасля, нават у далечыні ад твайго ласкавага пагляду, яны любяць цябе столькі, колькі б'еща іх сэрца, і вяртаюца сюды з любых шляхоў, з любых дарог, у любую пару года, а калі гэта становіцца недасягальным, горад юнацтва прыходзіць у снах, назаўсёды пасяліўшыся ў сэрцы. Самая лепшая і самая сумная ўспаміны звязваюць з Няспіжам ганаровага грамадзяніна нашага горада Станіславу Вятр-Партыку. Яна нарадзілася тут 27 траўня 1930 года. Праз дзесяць гадоў стр-ціла бацьку, які быў забіты ў г. Цвер, а пасля і любімы горад. Разам з маці ў дзень забойства бацькі іх, як "недабранадзейных элементаў", у "циплушках" адправілі на Ўсход. Яна вырасла ў сціхах Паўночнага Казахстана. Разам з мамай працавала ў мясцовым калгасе ўсе доўгія, халодныя і галодныя шэсці гадоў. Седзячы з маці ў цёмнай і прamerзлай зямлянцы, нібы казку слухала пра горад свайго дзяцінства. Гэта казка плыла з вуснаў яе матулі і абяцала магчымасць вяртання. У 1946 годзе яны пераезджаюць у Тарноў - родны горад бацькі, і ўсё пачынаеца спачатку: вучоба ў школе, інстытуце, педагогічная і грамадская дзейнасць, толькі Няспіж не сцёрся з памяці, пасяліўшыся там назаўсёды.

Вершы Станіслава Вятр-Партыку пачала пісаць яшчэ ў Казахстане. У сяле Яленка, калі ёй было пятнаццаць гадоў, перамагла ў конкурсе на лепшы паэтычны твор сярод вучняў школы. Станіславу запрасілі на раённае радыё. Верш быў рускамоўны, але, узяўшы мікрофон, на адным дыханні выпаліла па-польску:

"Люблю цябе, Татачка!
Беражы здароўе!
Шло прывітанне Табе,
Татачка!
Удалёкае Асташкава."

Яна думала, што гэтыя слова дойдуть да яго. Настаўнік зблізіўся, як сяня і некалькі разоў паўтарыў: "Што ты сказала?" Мікрофон адключылі, але дэбют адбыўся.

Сёння Станіслава Вятр-Партыку - аўтар зборнікаў "Вяртанне да санаты і іншыя вершы на мяжы стагоддзяў", "Адлюстраванне ў кроўльцы расы", "Балада аб страчаным доме" і некаторых іншых. Яе творы гучаны аднолькава прыгожа на польскай, рускай і беларускай мове.

У інтэрвю штотыднёвіку "Горад і людзі" Станіслава Вятр-Партыка сказала, што няспіжкац Уладзімір Трафімавіч Жылко пераклаў самы галоўныя яе верш "Бацькам". Калісць Уладзімір Трафімавіч і пані Станіслава сустракаліся ў Няспіже, у бібліятэцы і ў Польскім дому. Пані Станіслава падаравала свае кнігі няспіжскаму паэту, і ён вельмі зацікаўляўся яе творчасцю, зрабіўшы шмат перакладаў.

Паэтычным словам адараўся Гасподзь. У ссыльцы, у перыяд адзіноты і адчаи нараджаліся маналогі - малітвы да Бога, якія пані Станіслава

запісвала толькі для сябе, а кога зацікаўленаых пазіяў узікла пасля. У Няспіже самым першым перакладчыкам вершаў Станіславы Вятр-Партыкі стала сябра раённага літаратурна-музычнага аб'яднання "Валошкі" Наталля Бордак. У 2007 годзе падчас презентацыі зборніка вершаў "Няспіж у сэрцы і снах" упершыню з яе вуснаў прагучала верш Станіславы Вятр-Партыка "Малітва".

Калі чалавек шмат перажыў, яму не хочацца хаваць свае ўспаміны ад іншых. Спытаецце, навошта? Думаю, каб гісторыя не паўтарылася зноў, каб яе сумныя моманты засталіся толькі на паперы кніг па гісторыі, каб папярэдзіць наступныя пакаленні, што так нельга і чалавек - гэтата асоба, якую трэба паважаць, а яго таленты і здольнасці не закопваць, а даць магчымасць развіцця, пасяеца элітнае зерне ва ўрадлівую зямлю Бацькаўшчыны для тых, хто прыйдзе пасля. Станіслава Вятр-Партыку шмат займалася грамадскай дзейнасцю ў "Таварыстве сібирякоў" і таварыстве "Сям'я Катынскай", "Таварыстве несвіжан і сяброў 27 палка ўланоў імя Стэфана Баторыя", выступала на радыё і ў прэсе, ладзіла шматлікія выступленні перад моладдзю. Праводзіла вучеб-

Няспіж у сэрцы і снах...

ныя семінары, цыклы лекцый "Табе, Польшча", пісала ўспаміны аб Сібіры, Катыні. Яна з'зўлецца арганізатарами шматлікіх семінараў і канферэнцый аб "Галгофе Ўсходу", дзе яе слухалі тысячы чалавек. Станіслава Вятр-Партыка праслаўляе свой Няспіж, дапамагае наладжаваць міжнародныя сяброўскія сувязі. "Люблю Тарнаў, - гаворыць пані Станіслава. Ён прыгожы. Тут многа месцаў для сустрэч. Але Польскі дом у Няспіже прасторней, належыць Саюзу паліякаў".

Станіславу Вятр-Партыку з многімі няспіжцамі звяз-

звалі і звязваюць добрыя адносіны і сяброўскія стасункі. Пераклады твораў нашай зямлячкі з'яўляліся ў раённай газете "Няспіжскія навіны", і перш, чым вершы былі вынесены на суд няспіжцаў, яны траплялі ў рукі рэдактара Софіі Уладзіміраўны Любанец, якая першай, пасля аўтараў, магла скласці сваё ўяўленне аб іх дасканаласці.

Нядаўна Станіслава Вятр-Партыка падаравала гораду свае кнігі паэзіі і прозы, кнігі аб родным Няспіже і іншых аўтараў, фотаздымкі і некалькі лялек са сваёй калек-

цы, тое, што вельмі цешыла яе сэрца. А сэрца, як вядома, засталося ў Няспіже. Сюды трапілі і гэтыя рэчы, склаўшы экспазіцыю ў музеі Няспіжскай цэнтральнай бібліятэцы імя Паўлюка Пранузы.

Калісць лепшы сябар ксендза Гжэгажа Каласоўскага мітрафорны протаіерэй Дзімітрый Хмель сказаў: "Не ганіся за славай. Сумленна працуй, добра выконай сваю справу, а слава цябе сама знайдзе." Гэтыя слова спраўджаюцца ў лёсах многіх няспіжцаў і не толькі няспіжцаў. Станіслава Вятр-Партыка была выгнан-

Станіслава Вятр-Партыка

Малітва

Я павінна вярнуцца, мой Бог літасцівы,
Мне патрэбна, о Божа пранесці свой крыж!
Там пакінутых спраў вельмі шмат, як на дзіве -
Ты, дазволь у хаканы вярнуцца Няспіж.
Мне адсюль праз Мялец, Белавежу і Пільзна,
Дзе блакітную пацерку, каб адшукаць.
Каля Слуцкае Брамы шчасліваю трынай
Будзе Ёська галодны рагалік чакаць.

Мне да пана Ананькі патрэбна забегчы
І да пані Крашэўскай часопіс аднесці.
У гамак пад каштанам на хвілю прылегчы
І аб мілай старонцы размову павесці.
Добры Божа, хацела б з'яўіцца туды я,
Каб сабраць фотаздымкі ўроскід на доле,
Там пакінула скрыні ў камодзе пустыя
І самотных жукоў без надзеі на волю.

Паглядзець, "Жабка Эрдаль" як танчыць уранні,
Сцежкай, Ванду наведаць хача б на хвілінку -
Неабходна ў Няспіж... кветнічку на верандзе
Хоць прылашчыць лісточкі, галінкі, сцяблінкі.
Можа скача на конях, а можа йдзе пешшу
Князь таксама ў Няспіж, на свой замак зірнуць.
А я можа застану штандары на вежы -
Гэтак час у мінулае крыху вярнуць?

Кажушок закапанскі амаль яшчэ новы
Назаўсёды застаўся няспіжскаю казкай,
Не сагрэе мяне ўжо зімою пуховай -
Ціш малітвы лагодзіць мой сум шчодрай ласкай.
Добры Божа, ў Няспіж мне дазволь на хвіліну -
Там пярсцёнак з бурштынам, гадзіннік і... сон
Век стаіць прад вачымі жывая карціна,
Толькі сэрца з Няспіжам пяе ва ўнісон.

Пераклад Наталлі Бордак.

Родная зямля

Хай далёка, хай межы і лес,
Ды за імі чароўны ёсьць горад.
Там русалка і бронзавы "pies"...
Успамінаў дзяцінства там мора!

Там над возерам з ранку да ранку
Брама Слуцкая замак пільнуне...
Нібы зноў тут ёсьць пане Каханку,
І Няспіжскае княства пануе...

Я ўжо тут, я прыйшла пакланіца
І ні помніць нікага зла,
Да радзімых магіл прыхіліцца,
Я к табе па пяшчоту прыйшла.

...Як раней, стаяць хаты на горках,
Як раней, тут радкімі каштаны,
Як раней, скрыпяць дзвёры ў каморках,
Як раней, не падмазаны брамы.

І на шыбах, замерзлых пад ранне,
Узнікаюць той памяці знакі.
А на кухні падскоквае чайнік...
О, Няспіж! Ты ёсьць наша Ітака!!!

Пераклад Уладзіміра Жылко.

та адукцыі, медалём "Захавальнікі месцаў народнай памяці", Крыжом ахоўніка Львова. Але самая галоўная яе ўзнагарода - гэта людзі, яе землякі, якія памятаюць яе, шануюць яе пастычнае слова, цікавіца яе лёсам і стараюцца браць прыклад стойкасці, любові, незласлівасці, настолівасці і добры памяці пра сваю Радзіму, свой Няспіж.

Валяніца Шчарбакова.

На здымках: 1. С. Вятр-Партыка (справа) і перакладчык У. Жылко (злева); 2, 3, 4.

На імпрэзе, прысвечанай творчасці С. Вятр-Партыкі. Фота Святланы Польской.

Вандроўка па гістарычных мясцінах Наваградчыны

Баранавіцкая арганізацыя ТБМ арганізавала 29 ліпеня вандроўку па гістарычных мясцінах Наваградчыны. 50 чалавек праехалі аўтобусам за дзень з Баранавіч прападобнага Святога Серафіма Саровскага. У суботу, 30 ліпеня, адбылося ўрачыственное ўрочышча ў Наваградку.

Першым пунктам прыпынку была в. Вялікая Свяротва Баранавіцкага р-на. Праехаўшы ўздоўж алеі англійскага дубу, якія захаваліся да нашых дзён, мы накіраваліся да адзінага ў Еўропе трохкутнага храма. Па некаторых звестках да сярэдзіны 18 ст. тут месцілася паганскае капішча, якое мела форму раўнабедранага трохкутніка, і да якога вялі тры дарогі. Пасярэдзіне стаяла бажніца з трыма абліччамі Бога, якія глядзеюць на трох розных бакі. Першапачатковы драўляны ўніяцкі храм быў пабудаваны на гэтым жа месцы ў 1747 годзе пісарам скар

Трохкутны храм

бовым ВКЛ Мікалаем Аўсяным. Гэты храм меў трох уваходы, па адным з кожнага боку, алтар месціўся пасярэдзіне. Дзякуючы такой незвычайнай архітэктуры маліца ў храме маглі прадстаўнікі трох канфесій: католікі, праваслаўныя і ўніяты. Падчас вайны 1812 года драўляны храм згарэў. А ў 1823 годзе Якуб Незабыткоўскі, тагачасны ўладальнік маёнтка ў В. Свяротве, узнаўляе храм на старым месцы, адбудаваўшы яго з цэглы і бутавага каменю з арачнымі аконнымі праёмамі ў сценах, таўшчынёй 1 м. У 2009 годзе па ініцыятыве айца Георгія Сапуна храм быў адноўлены і цяпер дзейнічае як праваслаўны.

У Наваградку шмат адметных месц, па якіх нас вядзі ў місцівы краінавец Зміцер Солтан. Гэта не толькі ў старыя часы вялікі горад, у якім магнаты лічылі за гонар мець нерухомасць. Гэта і сёння можа быць горад-музей. Але, на жаль, у Наваградку падобна ніколі не было і цяпер няма не толькі высока кампетэнтных спецыялістаў па захаванні гістарычнай спадчыны, а і грошай. Аб чым сведчыць сучасная забудова-перабудова цэнтра. Вандроўнікі наведалі і агледзелі самыя цікавыя гістарычныя аб'екты Наваградка:

Свята-Мікольскі кафедральны сабор пабудаваны ў 1780 годзе

з цэглы ў выглядзе карабля. У канцы 18 - пачатку 19 стагоддзя храм належалі рымскому-каталіцкому францысканскому манастыру. У 1839 годзе францысканскі касцёл быў зачынены. У 1848 годзе перададзены праваслаўнай царкве і пераасвячаны як Свята-Мікалаеўскі сабор.

Барысаглебская царква 16-19 ст. з'яўляецца адным з найстараўжнейшых помнікаў архітэктуры Беларусі. Пабудавана на месцы храма 1-й паловы 12 ст., сцены якога былі складзены з вапняковых туфавых блокаў. Храм, падчас свайго існавання шмат разоў перарабудоўваўся і рэканструяваўся. З 14 ст. пры храме існаваў мужчынскі праваслаўны манастыр, з 1624 г. - жаночы, з 1628 г. - мужчынскі манастыр базыльянаў, з 1839 г. - праваслаўная царква. Пасля Другой сусветнай вайны будынак выкарыстоўваўся як архівасховішча. Для набажэнства адкрыты ў 1990-х гг. Фара Наваградка, заснаваная Вялікім князем Вітаўтам у 1395 годзе, у якой у 1422 годзе Ўладзіслаў Ягайла падбяўся шлюбам з Сафіяй Гальшанскай, пачынальніцай дынастыі Ягелонаў. А 12 лютага 1799 года тут прыняў хрост сын Барбары і Мікалая Міцкевічаў, які атрымаў імя Адам. Пасля троцяга падзелу Рэчы Паспалітай (1795) касцёл працягваў дзейнічаць. Але пасля нацыянальна-вызвольнага паўстання 1863 года расейскія ўлады зачынілі касцёл. Помнік паступова прыходзіў у занядбані. У 1906 годзе касцёл вярнулі католікам, і ў 1921 годзе пачалося аднаўленне касцёла.

Міхайлаўскі касцёл былога Дамініканскага манастыра (Касцёл Святога Міхала Арханёла) першай паловы 18 ст. - помнік архітэктуры барока і класіцызму. У 1624 годзе ваявода Віленскі Крыштап Хадкевіч заснаваў у Наваградку кляштар дамініканоў, першыя пабудовы якога былі драўляными. На іх месцы калі 1724 года быў пабудаваны мураваны касцёл і кляштарны корпус. Пасля паўстання 1830 - 1831 гг. ўлады Расейскай імперіі зачынілі школу пры касцёле, а ў 1853 годзе ліквідавалі кляштар. У 1850-я гг. касцёл быў перарабудаваны ў стылі класіцызму. Пасля Другой сусветнай вайны савецкія ўлады зачынілі касцёл, зруйнавалі вежу-званіцу і кляштарны корпус.

Курган у гонар Адама Міцкевіча, насыпаны ў 1924-1931 гг., знаходзіцца недалёка ад замчышча. Зямлю на курган звёзлі жменькамі, сумкамі, чамаданамі ў сусідніх месцаў, дзе бываў Адам Міцкевіч.

У Наваградку апрош эккурсіі па гістарычных мясцінах мы наведалі карцінную галерэю мастака Каустуса Качана. Азнаёмліўся з жывапісам, які адлюстраваў жыццё беларускіх мястэчак, калекцый шкіл і старожытнай мэблі, а таксама з працэсам заварвання кавы ў венскай кававары.

Находзіўся па Наваградку трохі адпачылі ў час пераезду да Уся-любы, дзе наведалі Касцёл Святога Казіміра 15-17 ст., які ўпершыню згадваецца ў 1422 годзе на пячатцы Яна Няміры, ка-

На чыгуначным вакзале ў Стоўбцах аввесткі перавялі на рускую мову, бо "пасажыры не разумелі беларускай"

Летам інфармацыйнае супрадаванне на вакзале горада Стоўбцы перайшло з беларускай на рускую мову. Што сталася прычынай такога раашэння?

Справа ўтым, што трох месяцаў таму начальнік станцыі стала Святлані Канатопава, менавіта яна прыняла адпаведнае раашэнне.

- Да мяне звярталіся пасажыры вусна, што яны не разумеюць, пра што ідзе гаворка, калі паведамленні былі на беларускай мове. Прасілі перадаваць інфармацыю на рускай мове. Асабліва былі пытанні адносна "Паўднёвага" і "Паўночнага" бакоў платформы", - расказвае спн. Канатопава.

Яна спыніла на загад ад 27 верасня 2013 года за подпісам начальніка начальніка Беларускай чыгункі "Адзіны рэгламент інфармацыйнага забяспечэння пасажыраў на вакзалах, станцыях і прыпынчных пунктах Беларускай чыгункі". Згодна з пунктам 4.17 гэтага прыказа, "передачу радыёінфармацыі на чыгуначных станцыях ажыццяўляюць на беларускай або рускай мовах".

Спадарыня Канатопава тлумачыць, што ўсе шыльды на вакзалах пакуль на рускай мове, таму і ў інфармацыйным апавяшчэнні было прынятае раашэнне карыстацца ёй.

Аднак у 2017 годзе з'явіўся "Стандарт арганізацыі адзінай сістэмы інфармацыйных носільтаў", якія прызначаны для інфармавання пасажыраў вакзалаў, станцый, прыпынчных пунктаў Беларускай чыгункі". Дык вось, згодна з ім, усё візуальнае афармленне на вакзалах і прыпынках мусіць быць толькі на беларускай мове - гэта значыць, інфармацыя па билетных касах, камерах захоўвання, усе інфармацыйныя стэнды будуть аформлены па-беларуску.

Святлані Канатопава пераканае, што да канца 2017 года вакзал у Стоўбцах таксама цалкам выканае патрабаванне гэтага стандарту. Тады, магчыма, можна будзе зноў звярнуцца да пытання беларускай мовы ў аввестках.

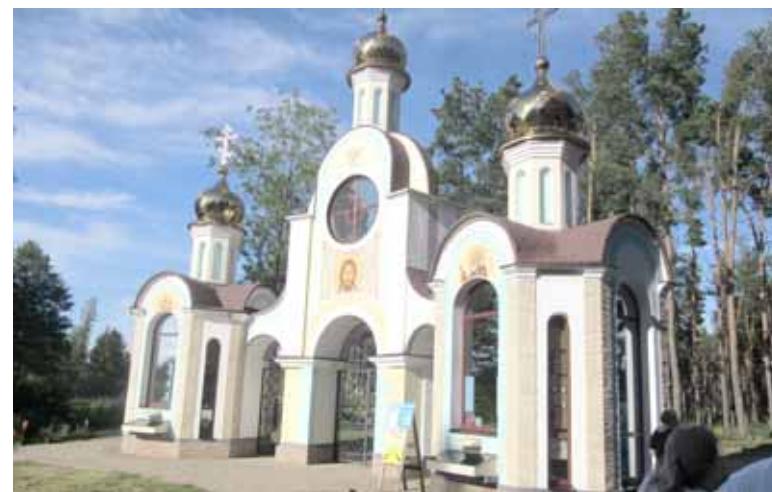
- З пасажыраў вельмі малы працэнт просіць інфармацыі па-беларуску. Скардзіліся, што не разумелі, як праісці да цягнікоў. Для мяне больш важна, каб чалавек з'ехаў у правільным кірунку, чым папулярызаваць беларускую мову. Асноўны паток пасажыраў рускамоўны. Таму мы прытрымліваємся аввестак, зразумелых большасці пасажыраў, - патлумачыла "НН" начальніца стаўбцоўскага вакзала.

Дэпутаткай ад Стоўбцоўскай акругі з'яўляецца намесніца старшыні Таварыства беларускай мовы Алена Анісім. ТБМ ужо накіравала звярот у Стоўбцы з нагоды гэтай сітуацыі.

Зміцер Панкавец.

Замак у Любчи

Свята-Елісееўскі Лоўрышавскі мужчынскі манастыр

ношага Вітаўта Вялікага. Асвечаны ў 1642 годзе ў імя Святога Казіміра, храм некалькі разоў на працягу свайгісторыі мяняў назыву ў некаторых крыніцах называецца таксама "Касцёлам Узвышэння Святога Крыжа" альбо "Касцёлам Святога Яна Хрысціцеля". Паўторнае асвячэнне храма ў імя Святога Казіміра адбылося 14 верасня 1991 года. Храм дзеянічае, нягледзячы на тое, што да цяперашніх часоў вядуцца рамонтныя работы. Знаходзіцца людзі, якія дапамагаюць і матэрыйальная, і працою, і парадай. Але яшчэ шмат што трэба зрабіць, і любая дапамога будзе пажаданай.

Пасля пасхі ў Любчу. Любчансі замак - помнік палацава-замковага дойлідства канца 16 - 1-й паловы 17 ст. Пабудаваны ў 1581 годзе магнатам Яном Станіслававічам Кішкам, пазней, у якасці пасагу, замак адышоў да Радзівілаў. Цяпер на замчышчы ў Любчы вядуцца рэстаўрацыйныя работы, асаблівасць якіх у тым, што вядуцца яны намаганнямі валанцёрскіх батальёнаў, якія змагаліся за вакзал у Наваградку. Цікавасць - Каустус Качан ў карцінай галерэі Наваградка.

Вельмі інфармацыйна насычанай атрымалася вандроўка. Экскурсаводамі былі не прафесіяналы, але кампетэнтныя людзі - архітэктар, акадэмік Бяляслаў Тумашчык, продкі якога двойчы кіравалі ўзнайомленнем Свяротвайскай трохкутнай царкве і краязнавец з Наваградкам Зміцер Солтан. Цікавы і павучальны быў распавед пра башчу касцёла ва ўсялюбі айца Вітаўта, а таксама жонкі мастака Каустуса Качана ў карцінай галерэі Наваградка.

Дзякуючы тому, што быў поўны аўтобус вандроўнікаў, грошей, сабраных за паездку, хапіла не толькі на аплату аўтобуса, і экскурсіі, але і на ахвяраванне для ТБМ. Цікавасць да тых вандровак пашыраеца.

Таксіана Кісель,
г. Баранавічы.

Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісі не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскую, 23.

Выдавец: Установа інфармації "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісаны да друку 14.08.2017 г. у 17.00. Замова № 1659.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 1,43 руб., 3 мес.- 4,29 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юлія Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар

Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік,

Павел Сцяпко, Алег Трусаў,

Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>

<http://kamunikat.org/> <http://tbt-mova.by/>

<http://nashaslova.mns.by/>

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб зарэгістрацыі № 908 ад

18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармаціі Рэспублікі Беларусь.

Адрес рэдакцыі: